

Ks. prof. ucz. dr hab. Tomasz Wielebski
Dyrektor Instytutu Nauk Teologicznych
Kierownik Katedry Prakseologii Pastoralnej
i Organizacji Duszpasterstwa
Wydział Teologiczny
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego
w Warszawie

Recenzja rozprawy doktorskiej ks. mgra lic. Tomasza Chrupka
Formacja chrześcijańska młodzieży na podstawie programu «Młodzi na Progu».
Studium teologicznopastoralne w świetle badań w diecezji tarnowskiej
napisanej pod kierunkiem
ks. prof. dra hab. Wiesława Przygody
na seminarium naukowym z teologii pastoralnej
na Wydziale Teologicznym
Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II

Jednym z podstawowych wyzwań przed którym staje Kościół w Polsce jest odchodzenie młodzieży od Kościoła i zaniedbywanie praktyk religijnych. Przykładowo wyniki badań prowadzonych przez CBOS pokazują, że na przestrzeni ostatnich 30 lat (1992-2022) odsetek osób z kategorii wiekowej 18-24 lat deklarujących regularne praktyki religijne spadł z 69% do 23% (zob. M. Grabowska, Dyrektor CBOS, Wywiad dla KAI z 15 XII 2022 r.).

Teolodzy, socjolodzy i duszpasterze podejmują próbę zdiagnozowania przyczyn powyższego zjawiska. Jest ich bardzo wiele. Wspomnieć należy chociażby o braku wychowania religijnego w rodzinie, skandalach wykorzystywania seksualnego przez pewną część osób duchownych, braku odpowiedniej, odpowiadającej na potrzeby młodzieży, oferty duszpasterskiej. Jedną z przyczyn jest także brak właściwej formacji chrześcijańskiej, która powinna się dokonywać zarówno na lekcjach religii, jak też w ramach wielorakich działań realizowanych w ramach duszpasterstwa młodzieżowego. Na rolę formacji zwracał już uwagę Jan Paweł II w adhortacji apostolskiej *Christifideles laici* wskazując na konieczność stałej i integralnej formacji świeckich podkreślając zarazem, że powinna się znaleźć *wśród zadań priorytetowych diecezji* i wejść *do programów duszpasterskich* tak, aby ku niej zmierzały wszystkie wysiłki wspólnoty (kapłanów, świeckich i osób zakonnych) (CHL nr 57).

Wspomnianą myśl kontynuuje Franciszek, który z kolei w adhortacji *Christus vivit* doceniając wartość formacji doktrynalnej i moralnej apeluje o rozwój procesu wzrostu, dojrzewania tych, którzy *doświadczyli Pana*. Ma on być skierowany na dwóch obszarach: pogłębieniem kerygmatu, *podstawowego doświadczenia spotkania z Bogiem przez Chrystusa umarłego i zmartwychwstałego* oraz *wzrostowi w miłości braterskiej, życiu wspólnotowym, w służbie* (CHV nr 209, 212-214).

Kościół w Polsce podejmuje szereg działań duszpasterskich skierowanych do młodzieży które mają na celu jej chrześcijańską formację. Jedną z takich propozycji jest realizowany od 2013 roku w osiemnastu parafiach diecezji tarnowskiej program *Młodzi na Progu* mający na celu wtajemniczenie młodzieży w dojrzałe przeżywanie wiary i zaangażowanie w życie Kościoła. Jego autorem jest ks. A. Sepioło z diecezji gliwickiej, który nawiązując do założeń Ruchu Światło-Życie wzbogaconych o metody ze Szkoły Nowej Ewangelizacji stworzył program formacyjny dla młodzieży, którego nazwa nawiązuje do przełomowego momentu w życiu młodego człowieka stojącego przed wyborem przyszłej szkoły i znajdującego się na progu dorosłości. Praca formacyjna z młodzieżą według programu *Młodzi na Progu* jest zaplanowana na trzy lata przed przyjęciem sakramentu bierzmowania i zakłada jej kontynuację również w szkole średniej.

Ponieważ nikt jeszcze nie podjął się całościowej ewaluacji i oceny skuteczności powyższego programu formacyjnego dla młodzieży, dlatego z dużym uznaniem należy odnieść się do wysiłków ks. mgra lic. Tomasza Chrupka, którego praca badawcza znalazła swoje odzwierciedlenie w recenzowanej dysertacji.

1. Problematyka i struktura rozprawy

Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska ks. mgra lic. Tomasza Chrupka składa się z tekstu liczącego 370 stron. Podzielona została na VI rozdziałów, które są poprzedzone spisem treści (s. 2-3), wykazem skrótów (s. 4-7) i wstępem (s. 8-23). Po rozdziałach umieszczono zakończenie (s. 302-306), bibliografię (s. 307-335), spis tabel, grafik i wykresów (s. 336-340), aneks (s. 341-351) oraz treść ankiety (s. 351-370).

We wstępie Autor uzasadnił wybór tematu, wskazując na jego zasadność i aktualność (s. 11). Sformułowany temat jest adekwatny do postawionego przez ks. Chrupka problemu badawczego: *jakie są założenia Magisterium Ecclesiae oraz programu «Młodzi na Progu» dotyczące chrześcijańskiej formacji młodzieży, w jakim stopniu są one realizowane w praktyce duszpasterskiej, a także co należy poprawić w programie i w praktyce pastoralnej, aby osiągnąć*

w przyszłości jeszcze lepsze efekty tej formacji? (s. 19-20). Autor doprecyzował także pojęcia użyte w temacie, przedstawił genezę, cel, założenia i metodykę omawianego programu, aktualny stan badań teologicznych dotyczących formacji chrześcijańskiej oraz omówił zastosowaną metodę badawczą. Czytelnik może się też zapoznać ze szczegółowym opisem badań socjologicznych przeprowadzonych przez Doktoranta w 2021 roku. Wstęp kończy się omówieniem struktury recenzowanej rozprawy doktorskiej której wyznaczyła trzy częściowa metoda paradygmatu teologii pastoralnej.

Doktorant w pierwszej części dysertacji zawartej w rozdziale pierwszym (s. 24-124) podjął zagadnienie formacji chrześcijańskiej młodzieży na podstawie analizy wskazań Kościoła Powszechnego oraz w Polsce, jak też założeń programu *Młodzi na Progu*, ujmując ją w czterowymiarowym kluczu: ludzkim, duchowym, doktrynalnym i apostołskim.

W drugiej, empirycznej części pracy, zostały w IV rozdziałach zaprezentowane wyniki badań ankietowych. Doktorant w II rozdziale (s. 125-159) ukazał świadomość badanej młodzieży dotyczącą formacji ludzkiej, skupiając się na kwestiach dojrzałości osobowej respondentów, stopniu ich internalizacji określonego systemu wartości i zasad moralnych, umiejętności kształtowania dojrzałych relacji interpersonalnych oraz skali formacji do dojrzałej miłości. W III rozdziale (s. 160-193) ukazano stopień formacji doktrynalnej diagnozowanych respondentów, ukazując ich znajomość Biblii jako źródła wiedzy religijnej, sposób kształtowania chrześcijańskiego światopoglądu jak też ukazano zakres posiadanej przez nich wiedzy religijnej oraz poziom rozumienia natury i misji Kościoła. W IV rozdziale (s. 194-224) poświęconym modlitwie i życiu sakramentalnemu badanej młodzieży ukazano ich sposób rozumienia modlitwy osobistej, wspólnotowej, a także przeżywania mszy świętej, praktykowania sakramentu pokuty i pojednania i przeżywania roku liturgicznego. W V rozdziale (s. 225-271) znalazły się wyniki badań formacji apostołskiej ankietowanej młodzieży, koncentrując się na sposobie interpretowania obowiązku dawania świadectwa życia chrześcijańskiego, diagnozie jakości formacji do działalności charytatywnej, intensywności zaangażowania w różne przedsięwzięcia parafialne oraz esencjalności formacji do świadomej decyzji wiary.

Ostatni, VI rozdział dysertacji (s. 271-301) będący zarazem ostatnim etapem pracy, zawiera wnioski i postulaty pastoralne. Autor ukazał kierunki odnowy formacji ludzkiej oraz wskazał na konieczność strategii wzmacniających i pogłębiających formację doktrynalną młodzieży. Zwrócił też uwagę na konieczność ożywienia formacji duchowej, wskazując zarazem na metody i formy doskonalenia formacji apostołskiej.

W zakończeniu znalazła się rekapitulacja całej pracy, jak też opisano trudności, z jakimi mierzył się Doktorant przy jej powstawaniu. Jest tam także postulat dalszego udoskonalania programu *Młodzi na Progu* zyskującego w Polsce coraz większą popularność.

2. Ocena merytoryczna

Dobór problematyki dysertacji bardzo dobrze wpisuje się w nurt nauczania Magisterium postulującego konieczność wszechstronnej chrześcijańskiej formacji młodzieży. Jej szczególnym wymiarem jest formacja związana z przygotowaniem do bierzmowania, która, zgodnie ze *Wskazaniami Konferencji Episkopatu Polski dotyczącymi przygotowania do przyjęcia sakramentu bierzmowania z 2017 roku* obejmuje trzy etapy: przygotowania dalszego (rodzina, szkoła, katecheza parafialna), bliższego (katecheza szkolna i parafialna) oraz bezpośredniego (systematyczne spotkania formacyjne w parafii, udział w celebracjach liturgicznych, rekolekcjach lub dniach skupienia przez okres trzech lat, czyli VI-VII-VIII klasa) Wspomniane *Wskazania...* zakładają, że formacja do chrześcijańskiej konfirmacji zakłada doprowadzenie kandydata do coraz głębszego zjednoczenia z Bogiem, aby lepiej podejmował on trud apostołskiej odpowiedzialności i pogłębił świadomość swojej przynależności do Kościoła powszechnego (por. KKK 1309).

W Polsce funkcjonuje szereg programów i materiałów do formacji młodzieży do bierzmowania uwzględniających powyższe *Wytyczne*. Jednym z nich jest realizowany w osiemnastu parafiach diecezji tarnowskiej program *Młodzi na Progu*, mający na celu wtajemniczenie młodzieży w dojrzałe przeżywanie wiary i zaangażowanie w życie Kościoła. Ponieważ w Polsce do tej pory nikt nie zajął się w sposób pogłębiony analizą powyższego programu formacyjnego, jak też jego skutecznością, należy z dużym uznaniem wyrazić się o wysiłkach Doktoranta, który w tym kontekście nie tylko bardzo precyzyjnie sformułował problem badawczy swojej dysertacji, ale konsekwentnie go zrealizował, czemu służyły też precyzyjnie wyróżnione, i konsekwentnie realizowane, cele szczegółowe. Rozwiązywanie sformułowanego problemu badawczego było „złotą nicią” która konsekwentnie doprowadziła do zrealizowania głównego celu pracy jakim było *opracowanie modelu postulowanego formacji chrześcijańskiej młodzieży na podstawie udoskonalonego programu Młodzi na Progu* (s. 20), co stanowi novum w kontekście dotychczasowych publikacji badawczych.

Szczegółowa analiza treści pracy pokazuje, że nic nie jest w niej zbędne, a wszystkie znajdujące się w niej elementy są ze sobą bardzo ściśle powiązane. Doktorant w pierwszej, teoretycznej części swojej dysertacji, podjął zagadnienie formacji chrześcijańskiej młodzieży, dokonując analizy wskazań Magisterium Kościoła powszechnego oraz w Polsce, jak też

programu *Młodzi na Progu*. W swoich analizach wykorzystał on również dostępną, najnowszą literaturę teologiczną, socjologiczną, pedagogiczną i psychologiczną poświęconą wspomnianej problematyce. Autora jednoznacznie wykazał, iż materiały formacyjne programu *Młodzi na Progu* ściśle korespondują z nauczaniem Kościoła na temat formacji chrześcijańskiej młodzieży, szczególnie z jej wymiarem ludzkim, duchowym, doktrynalnym i apostołskim. Docenić trzeba pomysł Doktoranta dotyczący zaczerpnięcia powyższych wymiarów formacji z Dekretu o apostołstwie świeckich *Apostolicam actuositatem* (por. DA 28). Trzeba jednak zauważyć pewne zachwianie proporcji między poszczególnymi wymiarami formacji. O ile jest rzeczą zrozumiałą że w obliczu kryzysu wychowawczej roli rodziny i będących tego skutkami różnych problemów osobowościowych najwięcej miejsca poświęcono opisowi będącej, fundamentem całej formacji, formacji ludzkiej (aż 40 stron), to zdziwienie może budzić poświęcenie tylko 10 stron opisowi formacji doktrynalnej. Czy tak przejął się sugestiami Franciszka który w swojej adhortacji *Christus vivit* w perspektywie rozwoju procesu *wzrostu* przestrzega przed chęcią przekazywania wielkości ilości treści doktrynalnych (zob. ChV nr 212)? Wydaje się że, należało więcej uwagi poświęcić ukazaniu istoty tej formacji, bo jak zaznaczył sam Autor, cytując myśl Franciszka z jego encykliki *Lumen fidei*, każdy wierzący człowiek potrzebuje poznania prawdy obiektywnej, która nadaje życiowej pewności oraz umożliwia lepsze poznanie prawd objawionych wynikających z wiary. Dzięki temu sens wiary katolickiej nie zostaje zdegradowany jedynie do poziomu iluzji czy uczucia, ale umożliwia także poszerzenie horyzontu rozumu oraz empirycznego doświadczania rzeczywistości (LF nr 24, 34).

Doktorant, w drugiej, empirycznej części swojej pracy (rozdziały II-V), przedstawił wyniki prowadzonych swoich badań empirycznych, ukazując ukazując stan faktyczny skuteczności metod i środków programu formacji młodzieży *Młodzi na Progu*. Poszczególne rozdziały zawierają wyniki badań empirycznych autora dotyczące czterech wymiarów formacji chrześcijańskiej. Należy podkreślić bardzo dobrą umiejętność Autora analizy ilościowej i jakościowej uzyskanego materiału empirycznego pod względem wierności kryteriów teologicznych oraz syntetycznego ukazywania występujących tendencji. Przedstawiając poszczególne zagadnienia, potrafił on ukazywać pozytywne i negatywne tendencje, mając ciągle przed oczyma finalny cel pracy.

W ostatniej, trzeciej części pracy, znalazły się wnioski oraz postulaty pastoralne dotyczące odnowy i udoskonalenia programu czterech aspektów formacji chrześcijańskiej młodzieży *Młodzi na Progu*. Należy docenić inwencje Autora który w iście mistrzowski sposób dokonał całościowej ewaluacji założeń i realizacji omawianego programu, twórczo proponując

jego modyfikację i udoskonalenie. Na szczególne docenienie, w kontekście formacji ludzkiej, co byłoby odpowiedzią na pojawiające się problemy osobowościowych młodzieży, zasługuje propozycja wprowadzenia *warsztatów psychologicznych poruszających zagadnienia z zakresu kształtowania dojrzałej osobowości*, w tym samoakceptacji (s. 274). Z uznaniem należy także odnieść się do postulatu właściwego kształtowania postaw i hierarchii wartości oraz zasad moralnych, szczególnie w sprawach bioetycznych i sfery etyki seksualnej (s. 276-279). Ważnym postulatem jest także postulat dotyczący dowartościowania formacji patriotycznej (s.279-280). Docenić należy także postulaty wzmocnienia i pogłębienia formacji doktrynalnej, zwłaszcza *budowanie dojrzałego światopoglądu, który ma prowadzić do wykreowania rozumnego obrazu rzeczywistości opartego na wyznawanych wartościach*, którego ważnym narzędziem ma być wykorzystanie mediów społecznościowych (s. 281-282). Ważnym jest także postulat budzenie i umacnianie wiary w Kościół rozumiany jako wspólnotę wszystkich wiernych ustanowioną przez Boga dla grzesznych ludzi z myślą o ich zbawieniu i właściwego rozumienia relacji między kapłaństwem powszechnym a hierarchicznym oraz podmiotowego traktowania młodzieży (s. 283-284). W kontekście formacji duchowej ważne są postulat pomagania młodzieży w dojrzałym przeżywaniu Mszy Świętej, objawiającym się w głębokim rozumieniu obecności Chrystusa w Eucharystii oraz w jej aktywnym uczestniczeniu, co wiąże się z permanentną formacją liturgiczną (s. 288-289). Na podkreślenie zasługują także zgłaszane postulaty większego wykorzystania mediów społecznościowych do działań ewangelizacyjnych (s. 293-294), czy większej promocji i formacji do wolontariatu i działalności charytatywnej (s. 294-295). Ważną kwestią jest także zgłaszany przez Autora postulat *zagwarantowania młodym przestrzeni do duchowego wzrastania w określonej grupie parafialnej*, co wiąże się z *potrzebą permanentnej formacji samych duszpasterzy, którzy powinni kierować się odnowioną koncepcją duszpasterstwa opartą na (...) wyznaczonych celach, zadaniach, środkach i metodach* (s. 296). Autor słusznie zauważa, że *remedium na coraz trudniejszą formację młodzieży jest nie tylko sam program, ale jego maksymalne sprzęgnięcie z lokalną parafią i przejście od duszpasterstwa do ewangelizacji* (s. 296). Ważne jest też postulowane przez Autora tworzenie dla młodzieży *adekwatnych środowisk wiary, za które odpowiedzialna jest przede wszystkim wspólnota parafialna* (s. 300) a także *konieczność profesjonalnego zredagowania samych materiałów formacyjnych* (s. 301).

Wszystkie zgłaszane przez Doktoranta postulaty są dobrą odpowiedzią na zdiagnozowane przez niego we wstępie zjawiska i procesy mające wpływ na religijność młodzieży, mogąc pozytywnie wpłynąć na proces budowania u nich dojrzałej wiary.

3. Ocena formalna

Dokonując formalnej oceny rozprawy ks. Chrupka, trzeba podkreślić, że jej konstrukcja dobrze służy celom postawionym przez Autora. Rozpoczęcie prowadzonej refleksji od wskazań Kościoła i założeń programu *Młodzi na Progu* ujętych w merytorycznym kluczu zaczerpniętego z Dekretu o apostołstwie świeckich *Apostolicam actuositatem* (por. DA 28) obejmującym formację ludzką, duchową, doktrynalną oraz apostołską a następnie ukazywanie wyników badań empirycznych świadczy o dojrzałości naukowej Doktoranta. Użyty klucz ten w bardzo logiczny sposób służy systematyzacji prowadzonych analiz, zarówno w wymiarze modelu założonego formacji chrześcijańskiej młodzieży (rozdział I), modelu realizowanego (rozdziały II-V), jak też modelu postulowanego (rozdział VI). Recenzenta dziwi jednak brak pewnej konsekwencji w całościowym układzie pracy. W rozdziale pierwszym założenia formacji duchowej zostały, zgodnie ze wskazaniem Dekretu o apostołstwie świeckich zamieszczone po formacji ludzkiej, a przed formacją doktrynalną. Z kolei w części ukazującej wyniki badań empirycznych rozdział poświęcony formacji duchowej znalazł się po rozdziale dotyczącym formacji doktrynalnej. Czy nie trzeba było, dla pokazania konsekwencji, umieścić w innej kolejności rozdział III i IV?

Jednym z wyróżników pracy naukowej jest stosowana w niej metoda. Metoda naukowa to całokształt sposobów badawczego docierania do prawdy i rozwiązywania określonego problemu. Autor we wstępie pracy szczegółowo opisuje użytą przez siebie metodę, którą jest paradygmat trzech etapów analizy teologii pastoralnej, która determinuje kształt i strukturę dysertacji (s. 20-22). Bardzo dobrze świadczy to o Doktorancie, gdyż dobra znajomość paradygmatów metodologicznych używanych w teologii pastoralnej jest czymś podstawowym w uprawianiu tej dyscypliny wiedzy, która na każdym z etapów stosuje zupełnie inne metody szczegółowe. Należy pochwalić Autora nie tylko za tak precyzyjne opisanie kwestii metodologicznych, ale także konsekwentne postępowanie według zamieszczonego opisu. Właściwe posługiwanie się metodą badawczą przez Doktoranta jest jedną z ważnych przesłanek do wnioskowania o jego dopuszczeniu do dalszych etapów przewodu doktorskiego, świadcząc o dojrzałości naukowej. Trzeba w tym miejscu wyrazić uznanie dla Promotora pracy ks. prof. dra hab. Wiesława Przygody, który ma olbrzymie zasługi w doprecyzowaniu opisów paradygmatów stosowanych we współczesnej teologii pastoralnej. Jego artykuły poświęcone tym paradygmatom stanowią nieocenioną pomoc i drogowskaz dla wielu pastoralistów.

Konstrukcja wstępu, jak i zakończenia jest poprawna i zawiera wszystkie elementy niezbędne w tych częściach rozprawy doktorskiej. Na podkreślenie zasługuje szczególnie precyzyjne wyjaśnienie we wstępie terminów: *formacja* i *wychowanie* i ukazanie ich wzajemnych relacji z podkreśleniem, że większość dokumentów Kościoła używa ich zamiennie (s. 10-11). Szkoda, że w zakończeniu zabrakło wyraźnej sugestii dotyczącej konieczności zbadania programów formacyjnych młodzieży wykorzystywanych w wielu diecezjach pod względem ich skuteczności. W konstrukcji rozdziałów znajdziemy krótkie wprowadzenia do tematyki rozdziałów i podsumowania. Na podkreślenie zasługuje język rozprawy: jasny, zrozumiały i komunikatywny, dzięki czemu pracę czyta się z dużym zainteresowaniem.

Przypisy w pracy wykonane zostały poprawnie, w systemie przecinkowym, który jest konsekwentnie stosowany w całej dysertacji. Autor tworząc przypisy, nie uniknął jednak drobnych usterek, nie zachowując nieraz zasad konsekwencji. Przykładowo: odwołując się do haseł z *Leksykonu teologii pastoralnej*, umieszcza je nieraz w cudzysłowie (p. 153, s. 42; p. 175, p. 200, s. 51; p. 212, s. 53; s. 47; p. 526, s. 108; p. 553, s. 117), a nieraz kursywą (p. 524, s. 108; p. 528, s. 109).

Ks. Chrupek. zgromadził obszerną bazę źródłową, przeprowadzając solidną kwerendę naukową. Pozwoliło to na zebranie zarówno dokumentów Magisterium Kościoła powszechnego, jak też w Polsce oraz najnowszej literatury teologicznej poświęconej zagadnieniu formacji chrześcijańskiej. Wszystkie źródła zostały umieszczone w, podzielonej na dwie grupy, 29. stronicowej bibliografii. W pierwszej grupie zatytułowanej *źródła* Autor umieścił Pismo Święte, materiały formacyjne programu *Młodzi na Progu*, źródła internetowe programu *Młodzi na Progu*, opracowania naukowe programu *Młodzi na Progu*; dokumenty Soboru Watykańskiego II, nauczanie papieży, dokumenty Stolicy Apostolskiej, dokumenty Episkopatu Polski, dokumenty Kościołów partykularnych w innych krajach, dokumenty Kościoła lokalnego, dokumenty państwowe, kwestionariusze ankiet. W drugiej grupie zatytułowanej *literatura* znalazła się literatura przedmiotu, literatura pomocnicza, encyklopedie, słowniki i leksykony, netografia. Taki układ bibliograficzny wydaje się logiczny chociaż można mieć wątpliwość do wyróżnienia punktu encyklopedie, słowniki i leksykony skoro hasła z tych pozycji zostały już wykazane wcześniej. Należy poprawić umiejscowienie artykułu ks. bpa W. Osiała *Wskazania Konferencji Episkopatu Polski dotyczące przygotowania do sakramentu bierzmowania z 2017 roku – wyzwania katechetyczno-pastoralne*, „Studia Katechetyczne”, 14(2018), s. 133-148, który został umieszczony w innej kolejności niż pozostałe pozycje bibliograficzne. Najpierw jest podana pierwsza litera imienia a później nazwisko autora (s. 328). Należy zdecydowanie podkreślić, że sięgnięcie do tak licznych źródeł

z powodzeniem pozwoliło Autorowi na rozwiązanie problemu badawczego i zrealizowanie zamierzonego celu pracy.

Z wielkim uznaniem należy się odnieść do przeprowadzonych przez Autora badań empirycznych przy pomocy specjalnie skonstruowanego narzędzia badawczego w postaci kwestionariusza ankiety. Ich przeprowadzenie umożliwiło weryfikację skuteczności realizowanego programu formacyjnego *Młodzi na Progu*, co w konsekwencji pozwoliło na twórcze zaproponowanie jego modyfikacji. Autor we wstępie szczegółowo opisał cały prowadzony proces badawczy charakteryzując swoje narzędzie badawcze, sposób przeprowadzenia badań z wykorzystaniem narzędzia internetowego Google Forms w okresie od maja 2021 do czerwca 2021 roku oraz podejmowane dalej działania związane z jakościową i ilościową analizę statystyczną przy użyciu licencjonowanego programu IBM SPSS Statistics v. 25. Zaznaczył, że przy opracowaniu wyników badań uwzględniono zmienne takie jak: płeć, miejsce zamieszkania oraz typ szkoły badanej młodzieży z terenu diecezji tarnowskiej. Licząca 306 osób grupa badawcza gwarantuje reprezentatywność oraz wiarygodność zgromadzonego materiału badawczego.

Na podkreślenie zasługuje fakt przystępnego przedstawienia zebranego materiału badawczego w postaci starannie wykonanych tabel oraz wykresów kołowych, kolumnowych i słupkowych. Użyte do ich tworzenia różne kolory pozwalają na lepszą orientację w przedstawianych danych, umożliwiając łatwiejsze dostrzeżenie występujących tendencji. Nie jest jednak zrozumiałe używanie nieraz w tabelach myślników, gdyż taki sposób zapisu może być interpretowany jako brak odpowiedzi albo też wynik zerowy (np. tabele: 2 <s. 133-134>, 6 <s. 141., 7 <s. 144>, 8 <s. 150-151> i inne). Należałoby też zadbać, aby całe tabele były zawsze zamieszczone na jednej stronie, gdyż to umożliwia lepszą analizę zamieszczonych danych. Niezrozumiałym wydaje się także fakt nie umieszczenia w spisie tabel, grafik i wykresów odnośników do stron, na których one się znajdują.

4. Kwestie do dyskusji

Przeżywany kryzys duszpasterstwa młodzieży wymaga synodalnego wypracowywania, wraz z młodymi ludźmi, na co zwraca Franciszek w swojej adhortacji *Christus vivit*, innych sposobów jego realizacji, *podejmowania nowych stylów i nowych strategii* (ChV nr 203). Recenzent prosi Doktoranta, aby odnosząc się całościowo do polskiej rzeczywistości społeczno-kulturowej, i uwzględniając wyniki badań religijności młodzieży odpowiedział na następujące pytania:

a) które szczególnie elementy z programu formacyjnego *Młodzi na progu* powinny być wykorzystywane w codziennej pracy duszpasterskiej z młodzieżą?

b) jakie nowe działania pastoralne powinny być podejmowane w Polsce tak, aby zachowując wszystkie teologiczne podstawy duszpasterstwa, odpowiadać na wielorakie potrzeby młodych ludzi?

5. Wniosek końcowy

Recenzowana praca doktorska ks. mgra lic. Tomasza Chrupka *Formacja chrześcijańska młodzieży na podstawie programu «Młodzi na progu»*. Studium teologicznopastoralne w świetle badań w diecezji tarnowskiej stanowi niezwykle interesujące studium. Po jej lekturze można stwierdzić, że wspomniany program dobrze spełnia swoje zadania formacyjne, a zaproponowana przez autora jego modyfikacja może być pomocna w pracy z młodzieżą w różnych polskich diecezjach.

Autor recenzowanej pracy wykazał się umiejętnością pracy naukowej w zakresie stawiania problemów badawczych, krytycznej analizy źródeł w celu rozwiązania podjętego problemu, wyciągania uprawnionych wniosków z przedstawionych uprzednio przesłanek, a także zdolnością syntezy i jasnością wywodu naukowego. Pomimo wskazanych powyżej drobnych uwag krytycznych Recenzent uważa, że niniejsza rozprawa spełnia normy stawiane w odpowiednich przepisach państwowych i kościelnych pracom doktorskim, dlatego wnioskuję do Rady Instytutu Nauk Teologicznych KUL o dopuszczenie ks. mgra lic. Tomasza Chrupka do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Warszawa, dnia 9 czerwca 2023 r.

Ks. T. W. Wiedloch